

XXVII. Országos Kis Jankó Bori Hímzőpályázat

Kiállítás a mezőkövesdi Községi Házban és a Matyó Múzeumban

Mezőkövesden ötven évvel ezelőtt, 1963-ban került sor az első hímzőpályázat anyagából rendezett kiállításra. (A pályázatot kezdetben két-, később háromévenként írták ki.) A tárlat megnyitóját öt éve kétnapos szakmai konferencia követi. A pályázat és a kiállítás súlyát megnövelte, hogy az UNESCO a matyó népművészetet, s ezen belül is a matyó hímzést 2012-ben szellemi kulturális örökségnek nyilvánította.

A legutóbbi pályázatot a Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya, a Mezőkövesdi KÖZKINCS-TÁR Nonprofit Kft. és a Matyó Népművészeti Egyesület hirdette meg. A pályázat célja – a kiírás szerint – a magyar népi hímzések és viseletek hagyományainak megőrzése és továbbfejlesztése, a régebbi, kevésbé ismert stílusok felkutatása és feldolgozása, továbbá olyan népi iparművészeti hímzések készítése, amelyek mind művészi, mind használati érték szempontjából megfelelnek a mai kor követelményeinek. A pályázatot ezúttal is két kategóriában írták ki: öltözködés és lakástartékiak.

A mostani pályázatra 123 alkotó vagy alkotóközösség 313 tárgyat, illetve tárgyegyüttest nyújtott be. A beküldött tárgyak összlétszáma megközelítette a 700-at. A 313 pályamű közül 235-öt fogadtak el (75 százalék).

Fotó: Kérész Gyula

Ebből 207 hagyományos tárgy (88 százalék), 21 modern (9 százalék), 7 ajándéktárgy (3 százalék) volt. A modern népművészeti tárgyak viszonylag kis száma feltehetőleg azzal magyarázható, hogy ez a kategória csak március óta ismert, így az alkotóknak még nem volt idejük ilyen jellegű tárgyakat készíteni. Viszonylag kevés tárgy érkezett a viseletek köréből is, ennek oka feltételezhetően az, hogy a ruhák szabása-varrása külön szakma. Az öltözékek kisebb száma a díjak eloszlásában is megmutatkozik. A számos különdíjat nem számítva, két Kis Jankó Bori-díjat, három első, két második és három harmadik díjat osztott ki a zsűri, s ezek közül mindössze egy öltözködés kapott díjat.

A tárgyakat ez alkalommal két helyen állították ki: a Községi Házban és a Matyó Múzeumban. Ez megerősítette a szervezőket, viszont remélhető, hogy a két helyszín több látogatót fog vonzani. A korábbi kiállítások rendezői a szakmai közönségre koncentráltak, ezért tájegységek szerint csoportosították a tárgyakat. Dr. Illés Károlyné, a mostani tárlat rendezője inkább a nagyközönséget, a potenciális vásárlókat tartotta szem előtt, ezért a Községi Házban jobbára úgy helyezte el a tárgyakat, mintha tervezett használati helyükön (mai lakásban, oltáron, asztalon stb.) volnának. Az öltözékeket próbababákra helyezte, s némely

Zeleiné Pap Bernadett:
Asztalközép,
két párnával /
Bernadett Zelei Pap:
Table middle
with two pillows
[2010–2013]
lenvászon, gyapjúfonal
/ linen, wool thread
[42x98 cm,
2 / 40x53 cm]

Fotó: Kérész Gyula

←
Kissné Sponga Zsuzsanna: Tardi gyermekgarnitúra.
Kiss Sponga: Children's collection of Tard.
Two pillows
[2010–2013]
pamutvászon / cotton
[2 / 40x40 cm]

Illés Károlyné:
Kora kalocsai garnitúra
 (részlet) /
Mrs. Károly Illés:
Set with early patterns
of Kalocsa (detail)
 [2010–2013]
lenvászón / linen

Porkoláb Ferenc:
Bihari rátétes szűr /
Ferenc Porkoláb:
Felt cloak with appliqué
with patterns
of the Bihar region
 [2010–2013]
szűrposztó, filc /
baize, felt
 [135x75 cm]

ruhadarabot – a kombinációs lehetőség szemléltetése végett – divattervezők által készített, nem népies ruhadarabokkal társított. A Matyó Múzeumba a fehér és az úrihímzéses tárgyak kerültek. A múzeumi közeg és a kiállított anyag jellege miatt a tárgyak túlnyomó részét üvegtárlókba kellett tenni, bár itt is akad kivétel, a hőveji függöny például ablakot takar. A kiállított textiliák funkcióját mindkét helyszínen kiegészítő tárgyak is jelzik (váza, tányér stb.).

A kiállítást, szakmailag, V. Szathmáry Ibolya etnográfus, a zsűri elnöke nyitotta meg. Örömmel állapította meg, hogy a beérkezett munkák a magyar hímzéskultúra csaknem valamennyi területét, ágazatát képviselik, s teret kaptak az egykori Nagy-Magyarország nemzetiségeinek hímzeshagyományai is. Akadt olyan pályázó, mondta, aki eddig nem feltárt hímzőkultúrával jelentkezett, mások már ismert hímzett anyagok köréből tudtak újat hozni. Ez utóbbira jó példa a budapesti Kissné Sponga Zsuzsanna tardi stílusú leánykaszobabelső-garnitúrája, amelyet a megszokott élénk, piros-kék színezés helyett visszafogottabb, a gyermekek lelkivilágához mégis közelebb álló színállás (bordó és oxidszárga) jellemez. A garnitúrához kétszárnyas függöny, asztali futó, ágytakaró, két párna, egy fali tároló s benne ajándék kíséreként egy tardi matyó manócska tartozik. A pályamunka minden részletében igényes, példa erre a gombok szív alakú díszítése, vagy az, hogy az összetoldások is díszvarrással készültek. A pályamű Kis Jankó Bori-díjat kapott. Egy másik példa: Zeleiné Pap Bernadett lenvászón futóra és párnákra egy gypjűhímzéses matyó lepedővé g mintáját hímezte, pályamunkájáért különdíjat kapott. (Mezőkövesden a legtöbb hímzés pamut, később selyem- és műselyem fonállal készült, a gypjűhímzés igen ritka.)

Különleges alkotások születtek a dekoratív szövési technika és a hímzés együttes alkalmazásával. A hevesi alkotók rendkívül jól alkalmazták a saját szövésű alapanyagra a megfelelően kiválasztott palóc hímzési motívumokat. Egyikük, Pataki Miklósné, a népművészeti mestere nemcsak hogy Kis Jankó Bori-díjat kapott a pályamunkájáért, de tőle a textiliákat meg is vásárolta a Hagyományok Háza. A textilegyüttes (függöny, fali futó stb.) egyszerű száda (laza szövésű anyag,

amelynek alapozásán csíkok, minták vannak), sávoly csíkokkal és aszúrral (áttörésekkel), sávoly egészíti ki a sorok között. A minta alapja egy bodonyi sátorlepedőről származik, amely a Hevesi Népművészeti és Házipari Szövetkezet (az utolsó ilyen szövetkezet) gyűjteményében található. (A palócságnál a sátorlepedő a lányok által hímzett kelengyéhez tartozott. Nemcsak ágytakarónak használták, hanem a keresztelőig a baba fölé rakták szemmel verés ellen, a legrégebbi időkben szemfödélként is szolgált.) A pályamunka alapanyaga lenvászón (a hagyományos kender helyett), hímzése különböző technikákkal készült: lyukhímzés, borsóka (áttörés), keresztzemes és lapos hímzés, színállása: domináns nyers szín és egy nagyon kevés piros-kék (a palóc textiliák alapszíne). A textili-

ákon, a modern lakáskultúrához igazodva, kevesebb a motívum, mint a sátorlepedőn. Az ugyancsak hevesi Erdélyi Istvánné első díjat kapott a szövés és a hímzés (pamut szövött anyag és keresztzsemes hímzés) újszerű és harmonikus kombinálásáért. A pályamunka (függönyök, futó, párnák, drapéria) motívumai egy palóc díszítőülközőről származnak, azzal az elmeésszel, hogy a törülközőn nincsen subrika (a subrika úgy készül, hogy egy irányban szálakat húznak ki, s a bennmaradt szálakat, mintát alkotva átszövik). A keresztzsemes és a subrika-csíkok váltakozása rendkívül dekoratív. A szövés és a hímzés egysége figyelhető meg a Békéscsabai Szlovákok Szervezetének Rozmaring Hímzőszakkörében készült pályamunkán is, amelyet Illés Károlyné, a népművészet mestere tervezett. Vasosabb vászonalapra a kora kalocsai hímzés többféle variációja került. A pályamű (asztalterítők stb.) második díjat kapott.

Különlegesek azok a munkák is, amelyeken a hímzés és a csipke szerepel együtt díszítményként. Véghné Lőrincz Ágnes népi iparművész a höveji pókos varrott csipke és a bársonyhímzés motívumainak lakástextílián (függönyön) és öltözék darabokon (táncos kötény, stóla, jegykendő) való alkalmazásáért első díjat kapott. (A pókolás úgy készül, hogy az anyagba lyukakat vágnak, ezeket kiféreltik és bevarrják, majd parányi kis hurkokkal „bepókolják”. Sokféle pókolás létezik: búzaszemes, kalinkó, gombos, sarlós, tikláb, sima és keresztzes pók stb. A pályamű darabjain búzaszemes a pókolás.) A höveji hímzett textíliáknak fehér a tradicionális színük. Motívumaik: sokféle virág, égitestek, csillagok. A höveji asszonyok régebben si-

fonra hímeztek, de ma már csak batisztra. A pályamunka textíliáinak alapanyaga is pamutbatszt, kivéve a jegykendőt, amelynek organdi (organza) az anyaga. Radácsi Piroska, a népművészet mestere az úrihímzés és a vert csipke harmonikus alkalmazásáért kapott különdíjat.

A zsűri nemcsak újszerű és különleges, hanem konzervatívabb, de nagy mesterségbeli tudást igénylő megoldásokat is díjazott. Fiser Józsefné azért kapott második díjat, mert hagyományos lakásbelső-textíliáit (ágytakaró, négy párna, függöny) Szécsény környéki régi palóc kötények és lepedők mintakincsének gazdag variációival díszítette. A garnitúrához más darabok is tartoznak (abrosz, falvédő, komódterítő), ezeket az előző *Kis Jankó Bori Hímzőpályázat*ra nyújtotta be, ezekért különdíjban részesült. Porkoláb Ferenc rátétes bihari (fekete-fehér) szűrje szintén első díjban részesült. A hagyományos ruhadarabhoz ma is hordható, bihari motívumokkal díszített táskák tartoznak (oldaltáska, szütyő, övtáska). Barsi Gizella különdíjas női felsője viszont egyszerre archaikus és modern alkotás.

Meg kell még említenem a két harmadik helyezést. Ezt két hímző szakkör kapta, a Balatonfüredi Örökségünk Hímzőműhely és a Paloznaki Hímzőkör. Mindkét csoport vezetője Szuper Miklósné.

KÉRÉSZ GYULA
szakíró

(XXVII. Országos Kis Jankó Bori Hímzőpályázat és Kiállítás. Közösségi Ház, Matyó Múzeum, Mezőkövesd, 2013. július 5–szeptember 15.)

Pataki Miklósné:
Palóc futó (részlet) /
Mrs. Miklós Pataki:
Palóc tablecloth (detail)
[2010–2013]
lenvászon, a teljes
méret: 135x50 cm /
linen, full size:
135x50 cm

Véghné Lőrincz Ágnes:
Höveji függöny (részlet)
/ Ágnes Végh Lőrincz:
Curtain with
embroidery of Hövej
(detail)
[2010–2013] *batszt,*
a teljes méret:
110x200 cm / batiste,
full size: 110x200 cm